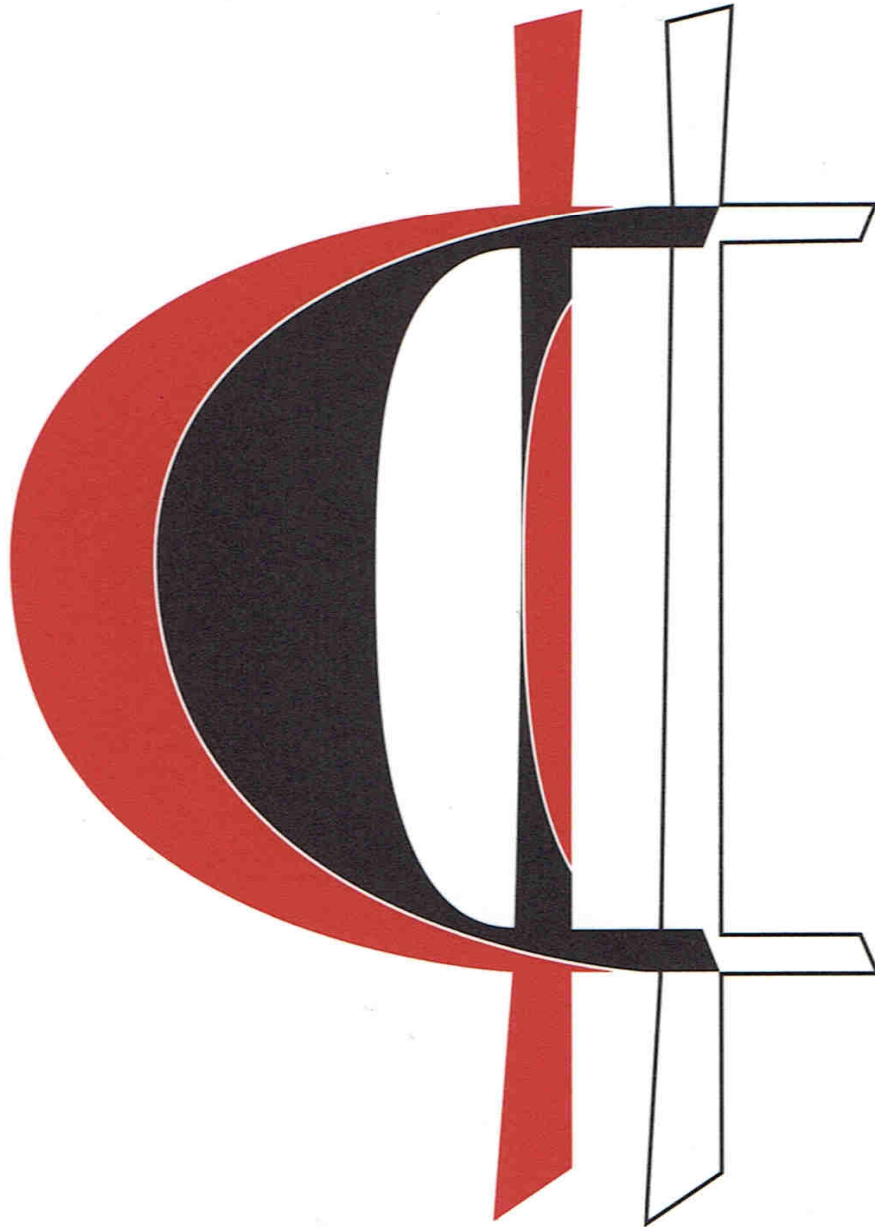

DE GULDEN PASSER

Tijdschrift voor boekwetenschap

THE GOLDEN COMPASSES

Journal for book history

TIJD
SCHRIJFT
de gulden passer

VOOR
BOEK
WETEN
SCHAP

*Journal for
book history*

Uitgave van de Vereniging van Antwerpse Bibliofielen

Jaargang 98 | 2020-1

Inhoud

ARTIKELEN

Jos Bernaer	Decorated and Lombard Initials in Gutenberg's 42-line Bible: a systematic analysis of mistakes and corrections in twenty-one digitised copies	7
Bram Caers	Een 'bibliotheekgedicht' van de Mechelse rederijker Willem de Gortter: De boeken van een verdoken protestant in het contrareformatorische Zuiden	95
Xevi Camprubí	The importance of ephemera for the printing industry in the early modern period: The case of Barcelona	119
Emily Rose	Books owned by a Renaissance queen: Elizabeth of Bohemia (1622)	151
Kristof Selleslach	The confirmation of the Officina Plantiniana's general privilege in 1641	197
Alisa Van De Haar	Een Plantijnse grammatica herontdekt: Een onbekende editie van Peeter Heyns' Cort Onderwys (1591) komt aan het licht	225

BIJDRAGEN

Xander Feys	A Hippocrates for eight stuivers: On Petrus Nannius' library and the earliest known Leuven book auction (1557)	239
Marie Kypers & Hilde Langeract	Drie eeuwen grafische industrie: De nieuwe drukkerijafdeling in het Industriemuseum	259

IN MEMORIAM

Alexandre Vanautgaerden	Jean-François Gilmont (1934–2020): from Rome to Geneva, via Leuven	275
--------------------------------	--	-----

AANWINSTEN ERFGOEDBIBLIOTHEKEN

Goran Proot	De oudste reeks mauresken van Balthasar Sylvius (Antwerpen, 1554)	281
	Recensies	287
	Index	303

Summary

In some European cities, jobbing printing was essential for the subsistence of the book industry during the early modern period. In Barcelona, for instance, printing-houses lacked long-term capital investment in order to print books on a large scale. Therefore, printers routinely worked on a short-term basis, producing a great number of daily single sheets which could be easily sold and which returned money almost immediately. At the end of the seventeenth century there were twelve printing-houses in Barcelona, where about 40,000 people resided. How is it possible that a small city like that had such a large number of printers operating at the same time? The answer is simple: the main work of the printing-houses was the production of ephemera, not only for institutions but also for indi-

viduals, who found in typography a fast and cheap way to reproduce documents.

The use of typography reached almost every area of people's activity: politics and administration, economy and trade, justice and public order, defence, prevention of disease, religion, circulation of information and education. This paper aims to show, taking the case of Barcelona, that the most significant contribution of the use of typography to the development of early modern society was not the book itself, but rather broadsheets and other small ephemeral printed papers – especially billets –, which aided the work of the administration and political institutions in communication and governance.

Compte rendu

Dans certaines villes européennes, l'imprimerie était essentielle pour la subsistance de l'industrie du livre au début de la période moderne. À Barcelone, par exemple, les imprimeries manquaient de capitaux à long terme pour pouvoir imprimer des livres à grande échelle. Par conséquent, les imprimeurs travaillaient régulièrement à court terme, produisant un grand nombre de feuilles individuelles quotidiennes qui pouvaient être facilement vendues et qui rapportaient de l'argent presque immédiatement.

À la fin du XVIIIe siècle, il y avait douze imprimeries à Barcelone, où vivaient environ 40 000 personnes. Comment est-il possible qu'une si petite ville ait eu un si grand nombre de presses fonctionnant en même temps ? La réponse est simple : le travail principal des imprimeries était la production d'éphémères, non seule-

ment pour les institutions mais aussi pour les particuliers, qui trouvaient dans la typographie un moyen rapide et bon marché de reproduire des documents.

L'utilisation de la typographie touchait presque tous les domaines de l'activité humaine : politique et administration, économie et commerce, justice et ordre public, défense, prévention des maladies, religion, circulation de l'information et éducation. Cet article vise à montrer, en prenant l'exemple de Barcelone, que la contribution la plus significative de l'utilisation de la typographie au développement de la société moderne n'était pas le livre lui-même, mais plutôt les placards et autres petits imprimés éphémères – en particulier les billets –, qui ont aidé le travail de l'administration et des institutions politiques dans la communication et la gouvernance.

Samenvatting

In sommige Europese steden was het drukken in opdracht essentieel voor het voortbestaan van het boekbedrijf in de vroegmoderne periode. In Barcelona bijvoorbeeld ontbrak het de drukkerijen aan kapitaalinvesteringen op lange termijn om op grote schaal boeken te kunnen drukken. Daarom werkten de drukkers routinematig op korte termijn. Ze produceerden dagelijks een groot aantal losse vellen die gemakkelijk verkocht konden worden en die vrijwel onmiddellijk geld opleverden. In Barcelona, waar aan het einde van de zeventiende eeuw ongeveer 40.000 mensen woonden, waren twaalf drukkerijen werkzaam. Hoe is het mogelijk dat er in een dergelijke kleine stad zulk groot aantal drukkers tegelijkertijd actief was? Het antwoord is eenvoudig: het belangrijkste werk van de drukkerijen was de productie van efemera, niet alleen voor

instellingen maar ook voor individuen, die in de boekdrukkunst een snelle en goedkope manier vonden om documenten te reproduceren. Het gebruik van boekdrukkunst bereikte bijna elk gebied van de menselijke activiteit: politiek en administratie, economie en handel, justitie en openbare orde, defensie, preventie van ziekten, religie, circulatie van informatie en onderwijs. Dit artikel wil aan de hand van het voorbeeld van Barcelona laten zien dat de belangrijkste bijdrage van het gebruik van de boekdrukkunst aan de ontwikkeling van de vroegmoderne samenleving niet het boek zelf was, maar eerder eenbladdrukken en andere kleine efemera – met name biljetten – die het werk van de administratie en de politieke instellingen op het gebied van communicatie en bestuur ondersteunden.